

MATÚŠ ŽAC

Inštitút politológie, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove,

Prešov, Slovenská republika

 0000-0002-8349-1110

Témy, mobilizácia a vývoj zastúpenia politických skupín v Európskom parlamente.

Komparácia vybraných aspektov volieb do Európskeho parlamentu v rokoch 2019 a 2024

Topics, Mobilization, and the Development of Political Groups' Representation in the European Parliament: A Comparison of Selected Aspects of the 2019 and 2024 European Parliament Elections

This article analyses and compares selected aspects of the 2019 and 2024 European Parliament elections, focusing on the main electoral themes, campaign dynamics and political changes in the European Parliament. The study identifies the factors that have enabled the main pro-European factions to retain a majority of seats in the European Parliament despite the growing support of Eurosceptic and right-populist forces. Attention is paid to the absorption of new political trends by the main factions, examining their responses to environmental policy, migration, geopolitical challenges and economic stability. It also examines the fragmentation of Eurosceptic and far-right parties and analyses the reasons why they have failed to significantly upset the balance of power in the European Parliament. The results show that the ability of the main factions to adapt to the changing political environment has been a key factor in their continued dominance, while the main parties have been able to respond effectively to new challenges and incorporate them into their political strategies.

Key words: elections, European Parliament, European Union, politics, pandemic, war

Úvod

Voľby do Európskeho parlamentu predstavujú kľúčový mechanizmus demokratickej legitimacy Európskej únie, pričom každé volebné obdobie odráža dynamiku politických, ekonomických

a spoločenských zmien v členských štátoch. Volebné cykly v rokoch 2019 a 2024 sa odohrávali v odlišných kontextoch, pričom oba priniesli posuny v politickej agende, volebných výsledkoch a v zložení Európskeho parlamentu.

Pre voľby v roku 2019 bol charakteristický predovšetkým dôraz na environmentálnu politiku v západoeurópskych krajinách, čomu výrazne napomohla mobilizácia mladých voličov a vplyv rôznych klimatických hnutí. Zároveň sa v popredí politického diskurzu ocitli otázky týkajúce sa brexitu, migrácie a sociálno-ekonomických reforiem. Výsledkom bol nárast podpory pre zelené politické subjekty, pričom zároveň tradičné proeurópske frakcie (EPP, S&D a Renew Europe) dokázali obhájiť svoju dominanciu.

Naopak, voľby v roku 2024 sa odohrávali v geopoliticky a ekonomicky turbulentnejšom období, v ktorom dominovala téma pandémie, vojny na Ukrajine, bezpečnosti a energetickej stability. Vojna na Ukrajine zásadne ovplyvnila diskurz o európskej obrane a transatlantických vzťahoch, zatiaľ čo energetická kríza a rastúca inflácia podnietili debaty o udržateľnosti Európskej zelenej dohody. Napriek posilneniu euroskeptických a pravicových populistických síl si však EPP, S&D a Renew Europe opäť udržali väčšinu, čo naznačuje, že tradičné frakcie dokázali do veľkej miery efektívne reagovať na meniace sa priority voličov a prispôsobiť svoju stratégiu aktuálnemu vývoju.

Predložený príspevok analyzuje a porovnáva kľúčové aspekty volieb do Európskeho parlamentu v rokoch 2019 a 2024, pričom sa zameriava na hlavné témy predvolebných kampaní, volebnú dynamiku a faktory, ktoré ovplyvnili stabilitu alebo zmeny v rozložení politických síl v Európskom parlamente. Pozornosť je venovaná vývoju environmentálnej politiky, migrácie a geopolitických otázok, ako aj schopnosti hlavných frakcií absorbovať nové politické trendy a schopnosti efektívne reagovať na výzvy, ktoré formovali európsku politiku v posledných rokoch. Z hľadiska prínosu príspevku je ambíciou textu reflektovať premeny politickej rovnováhy v Európskom parlamente v dvoch odlišných krízových obdobiach – po brexite a európskej migračnej kríze a počas vojnového konfliktu na Ukrajine – a zároveň identifikovať mechanizmy, ktorými proeurópske frakcie reagovali na rastúci tlak tzv. populistických a euroskeptických síl. Cieľom príspevku je porovnať vybrané aspekty volieb do Európskeho parlamentu v rokoch 2019 a 2024, predovšetkým z hľadiska volebných tém, voličskej mobilizácie a vývoja zastúpenia politických skupín v Európskom parlamente. Štúdia sa tiež zameriava na to, ako sa tradičné proeurópske frakcie dokázali adaptovať na meniaci sa politický kontext a ktoré faktory prispeli k ich pretrvávajúcej dominancii napriek vzostupu tzv. euroskeptických síl.

Špecifiká volieb do Európskeho parlamentu

Voľby do Európskeho parlamentu predstavujú špecifický typ volieb v rámci demokratických systémov členských štátov EÚ. Ich základnou charakteristickou črtou je, že neprebiehajú v rámci jedného národného volebného systému, ale v 27 rôznych volebných systémoch. Zároveň, ako transnacionálne voľby, podliehajú osobitným mechanizmom mobilizácie voličov a dynamike politického správania, ktoré sa odlišujú od národných volieb. Pri analýze týchto volieb je preto dôležité brať do úvahy niekoľko kľúčových aspektov.

Za prvý takýto aspekt je možné považovať teóriu sekundárnych volieb (*Second-Order Election Theory*), ktorú formulovali Karlheinz Reif a Hermann Schmitt (1997) a ktorá poskytuje základný analytický rámec pre pochopenie volieb do Európskeho parlamentu. Podľa tejto teórie nie sú voľby do Európskeho parlamentu vnímané voličmi rovnako významne ako voľby do národných parlamentov, ale sú skôr vnímané ako druhoradé (*second-order*). Tento koncept vychádza z predpokladu, že voliči v nadnárodných voľbách hlasujú primárne na základe vnútroštátnej politickej situácie, a nie podľa európskej politickej agendy.

Jedným z hlavných znakov teórie sekundárnych volieb je nižšia volebná účasť. Voliči často nepovažujú tieto voľby za rovnako významné ako národné voľby z dôvodu, že ich výsledok nemá priamy dopad na zloženie vlády v členských štátoch (Franklin 2004, Schmitt et al. 2020). Ďalším dôležitým fenoménom je tendencia voličov trestať vládne strany, pričom eurovoľby často slúžia ako platforma na vyjadrenie nespokojnosti s domácou politickou situáciou. Tento efekt vedie k tomu, že opozičné strany majú vyššie šance na úspech, zatiaľ čo vládne strany zaznamenávajú oslabenie podpory (Hix – Marsh 2011; Schmitt et al. 2020). Súčasne sa v sekundárnych voľbách prejavuje vyššia podpora menších a protestných strán, pretože voliči si môžu dovoliť voliť alternatívy bez obavy z toho, že ich hlas povedie k priamym politickým dôsledkom na národnej úrovni. V dôsledku toho majú politické subjekty, ktoré sa špecializujú na euroskeptickú, populistickú alebo protestnú rétoriku, v týchto voľbách relatívne lepšiu pozíciu než v národných voľbách (Van der Brug – de Vreese 2016; Schmitt et al. 2020).

Kým pôvodná koncepcia teórie sekundárnych volieb zdôrazňovala predovšetkým nižšiu volebnú účasť v sekundárnych voľbách v porovnaní s voľbami prvého rádu, novšie analýzy (Schmitt et al. 2020) identifikovali aj špecifické vzorce voličského správania, ktoré sú charakteristické pre voľby do Európskeho parlamentu. Jedným z najhlavnejších doplnení je význam načasovania volieb v rámci národného volebného cyklu. Táto analýza predpokladá (Schmitt et al. 2020), že straty vládnych strán v eurovoľbách sú výraznejšie, ak sa konajú v polovici funkčného obdobia národnej vlády. V tomto období voliči častejšie využívajú voľby do Európskeho parlamentu ako nástroj protestu, čím oslabujú dominantné vládne subjekty. Naopak, ak sa eurovoľby konajú krátko po národných voľbách, vládne strany môžu stále ťažiť zo zotrvačnosti podpory, čím sa ich strata zmiernuje. Tento efekt je obzvlášť viditeľný v časoch ekonomických kríz alebo politických škandálov, keď voliči vnímajú voľby do Európskeho parlamentu ako referendum o výkone vlády. Ďalším dôležitým trendom je, že individuálne volebné správanie v sekundárnych voľbách je ovplyvnené percepciou ich významu a strategickým rozhodovaním voličov. Neúčasť vo voľbách do Európskeho parlamentu často pramení z apatie alebo presvedčenia, že výsledok nebude mať zásadný dopad na národnú politiku. Iní voliči sa rozhodujú strategicky nevoliť, pretože nepovažujú svoj hlas za relevantný v širšom politickom kontexte. Na druhej strane existujú voliči, ktorí menia svoju preferenciu z presvedčenia alebo takticky, s cieľom oslabiť dominantné strany či podporiť alternatívne subjekty. Tento jav vedie k experimentálnemu hlasovaniu, v ktorom majú menšie, radikálnejšie alebo protestné strany lepšiu šancu na zisk podpory (Schmitt et al. 2020).

Za druhý dôležitý aspekt, ktorý výrazne ovplyvňuje volebné správanie v eurovoľbách, je možné považovať tzv. euroskepticizmus. Tento fenomén sa v posledných dekádach stal jednou z kľúčových politických tém v rámci EÚ a významne formuje dynamiku volieb do Európskeho

parlamentu. Euroskepticizmus možno definovať ako spektrum postojov voči európskej integrácii, pričom sa pohybuje od miernej reformistickej kritiky až po radikálne odmietanie členstva v EÚ. P. Taggart (1998) rozlišuje medzi tzv. mäkkým (*soft*) euroskepticizmom, ktorý sa zameriava na nesúhlas s konkrétnymi politikami EÚ, a tvrdým (*hard*) euroskepticizmom, ktorý spochybňuje samotnú existenciu EÚ a požaduje vystúpenie členských štátov z integračného bloku. A. Szczerbiak a P. Taggart (2008) ďalej poukazujú na to, že hoci počet strán otvorene požadujúcich odchod z EÚ zostáva relatívne malý, narastá počet politických aktérov, ktorí voľajú po radikálnej reforme fungovania európskych inštitúcií.

V posledných volebných obdobiach možno pozorovať, že vplyv euroskepticizmu na eurovoľby sa prejavuje niekoľkými spôsobmi. Po prvé, narastajúca podpora euroskeptických strán v eurovoľbách poukazuje na pretrvávajúcu polarizáciu medzi tzv. prointegračnými a suverenistickými silami. Kým v minulosti bola politická súťaž v Európskom parlamente reprezentovaná najmä tradičnými proeurópskymi stranami ako Európska ľudová strana (EPP) a Progresívna aliancia socialistov a demokratov (S&D), v posledných volebných cykloch dochádza k posilňovaniu euroskeptických a nacionalistických subjektov. Výrazným príkladom bol rok 2019, keď strany ako Rassemblement National (Francúzsko), Alternatíva pre Nemecko (AfD) či Liga (Taliansko) dosiahli historicky vysoké výsledky. Je možné sa domnievať, že tento trend bol do značnej miery posilnený brexitom, ktorý v eurovoľbách 2019 slúžil ako mobilizačný faktor pre voličov kritických voči európskej integrácii. Po druhé, euroskepticizmus ovplyvňuje aj stratégiu hlavných politických strán v Európskom parlamente. Zatiaľ čo v minulosti EPP a S&D jednoznačne presadzovali predovšetkým prointegračnú politiku, v reakcii na rastúci euroskepticizmus začali tieto strany prispôbovať svoju rétoriku a v niektorých prípadoch prebrať vybrané prvky euroskeptickej agendy (migrácia, regulačná politika a pod.). Po tretie, euroskepticizmus formuje aj dynamiku politických skupín v Európskom parlamente. V roku 2019 a 2024 došlo k preskupeniam, v ktorých sa tzv. euroskeptické a reformné strany pokúšali vytvárať väčšie a stabilnejšie frakcie. Kým v roku 2019 euroskeptici a euroreformisti pôsobili prevažne v rámci frakcií Identita a demokracia (ID) a Európski konzervatívci a reformisti (EKR), vo voľbách 2024 došlo k posilneniu novej skupiny (Patrioti pre Európu – PŕE), ktorá sa stala tretím najsilnejším blokom v europarlamente. Tento vývoj naznačuje, že euroskepticizmus a reformizmus už nie sú len marginálnym fenoménom, ale ovplyvňujú mocenskú rovnováhu v európskych inštitúciách. V kontexte eurovoľieb v roku 2019 a 2024 sa preto euroskepticizmus naďalej ukazuje ako dôležitý faktor ovplyvňujúci politickú rovnováhu. Na rozdiel od predchádzajúcich rokov však došlo k posunu v jeho podobe. Namiesto priameho volania po vystúpení z EÚ sa stále viac presadzuje naratív tzv. reformy zvnútra, ktorý euroskeptické strany využívajú na legitimizáciu svojich politických požiadaviek.

Tretím dôležitým aspektom ovplyvňujúcim volebné správanie v eurovoľbách je voličská mobilizácia. Volebná účasť v eurovoľbách sa dlhodobo vyznačuje nižšou mierou angažovanosti v porovnaní s národnými voľbami, čo vyplýva predovšetkým zo sekundárneho charakteru týchto voľieb (Franklin 2004). Kľúčovou otázkou však zostáva, ktoré faktory ovplyvňujú ochotu občanov členských štátov EÚ zapojiť sa do voľieb do Európskeho parlamentu a aké dynamiky formujú volebné správanie v transnacionálnom kontexte. Z hľadiska mobilizácie voličov zohráva zásadnú úlohu percepcia významu Európskeho parlamentu. Výskumy ukazujú (Hobolt,

Spoon 2012), že voliči, ktorí vnímajú Európsky parlament ako relevantnú politickú inštitúciu s reálnym vplyvom na legislatívu a smerovanie EÚ, majú vyššiu pravdepodobnosť účasti v eurovoľbách. Naopak, skeptický postoj k inštitúciám EÚ vedie k nižšej mobilizácii, pričom euroskeptickí voliči sa častejšie rozhodujú pre neúčast' alebo podporu protestných strán. Tento vzťah medzi percepciou dôležitosti Európskeho parlamentu a volebnou účasťou sa v posledných desaťročiach prejavoval cyklicky. K miernemu nárastu účasti dochádzalo v období kríz alebo pri zvýšenej politizácii európskych tém, zatiaľ čo v obdobiach stability záujem o eurovoľby stagnoval (Bartels 2023). Ďalším významným faktorom je politická angažovanosť a informovanosť voličov. Rôzne analýzy nám naznačujú, že voliči s vyššou úrovňou politickej gramotnosti, ktorí pravidelne sledujú politické dianie a zapájajú sa do diskusií o európskych otázkach, sú výrazne častejšie mobilizovaní k účasti v eurovoľbách (Bartels 2023). Tento faktor je úzko spojený so vzdelanostnou štruktúrou voličov. Vyššie vzdelaní občania sa zvyčajne zúčastňujú eurovoľieb v nadpriemerných počtoch, zatiaľ čo skupiny s nižším vzdelaním vykazujú nižšiu mieru participácie (European Parliament 2019).

Špecifickým aspektom mobilizácie v eurovoľbách je rozdielna úroveň účasti medzi jednotlivými členskými štátmi. Zatiaľ čo v niektorých krajinách EÚ sa volebná účasť v eurovoľbách dlhodobo pohybuje na stabilných a relatívne vysokých úrovniach (napr. Belgicko, Luxembursko či Malta, kde je účasť povinná), v iných krajinách je systematicky nízka (napr. Slovensko, Česká republika či Chorvátsko). Tento rozdiel súvisí s rôznymi historickými a inštitucionálnymi faktormi, pričom dôležitú úlohu zohráva aj úroveň verejnej debaty o EÚ a dlhodobý politický diskurz o význame eurovoľieb na národnej úrovni. Mobilizáciu voličov v eurovoľbách bezpochyby ovplyvňuje aj kontext volebných kampaní a mediálne pokrytie. Na rozdiel od národných voľieb, v ktorých sú kampane intenzívne a tematicky prispôbené domácejmu politickému kontextu, kampane v eurovoľbách sú často menej viditeľné a tematicky roztrieštené. Strany sa vo väčšine prípadov sústreďujú skôr na národné než európske témy, čím sa oslabuje európska dimenzia voľieb a znižuje sa motivácia voličov hlasovať na základe európskej politickej agendy. Tento faktor je obzvlášť významný v krajinách, kde médiá venujú eurovoľbám relatívne malú pozornosť (napr. Slovensko), čo spôsobuje, že voliči vnímajú tieto voľby ako menej dôležité. Dôležitým fenoménom je aj rozdielna miera mobilizácie medzi jednotlivými sociálnymi a vekovými skupinami. Zatiaľ čo starší voliči a voliči s vyšším vzdelaním sa zúčastňujú eurovoľieb vo vyšších počtoch, mladí voliči a nízkoprijemné skupiny sa zvyčajne mobilizujú v menšej miere (European Parliament 2019). Napriek absencii údajov za rok 2024 sa je možné domnievať, že tento trend sa prejavoval aj vo voľbách v roku 2024, pričom hlavnou výzvou pre proeurópske politické sily bolo oslovenie mladších voličov, ktorí síce častejšie vyjadrujú podporu európskej integrácii, no zároveň patria medzi najmenej disciplinovaných voličov z hľadiska účasti na voľbách.

V posledných volebných cykloch sa tiež ukázalo, že krízové faktory môžu výrazne ovplyvniť mobilizáciu voličov. Napríklad voľby v roku 2019 boli poznačené nárastom podpory pre environmentálne a proeurópske politické sily, pričom klimatická agenda zohrala významnú úlohu v mobilizácii voličov v západnej a severnej Európe (Nemecko, Francúzsko, Holandsko a pod.). Naopak, vo voľbách 2024 bola mobilizácia ovplyvnená témami ako vojna na Ukrajine, energetická bezpečnosť a ekonomická stabilita EÚ. Na základe tohto vývoja sa môžeme domnievať, že

voliči sa v eurovoľbách aktivizujú predovšetkým v reakcii na veľké spoločenské a geopolitické výzvy, ktoré presahujú národný rámec.

Voľby do Európskeho parlamentu v roku 2019

Voľby do Európskeho parlamentu v roku 2019 sa uskutočnili v kontexte zložitých politických, sociálnych a ekonomických podmienok, ktoré zásadne ovplyvnili volebnú kampaň, výsledky a následnú politickú dynamiku v Európskom parlamente. Pre pochopenie významu týchto volieb je nevyhnutné podrobne analyzovať nielen samotné volebné výsledky, ale aj hlbšie štrukturálne faktory, ktoré prispeli k formovaniu politických preferencií voličov naprieč Európskou úniou.

Jedným z najvýraznejších trendov volieb do Európskeho parlamentu v roku 2019 bola bezpochyby hrozba vzostupu populistických a euroskeptických strán, ktorá signalizovala hlbokú krízu dôvery v tradičné politické strany a inštitúcie EÚ. Tento fenomén nebol obmedzený len na jednotlivé členské štáty, ale šíril sa naprieč celou Európou. Strany, ako napr. talianska Liga pod vedením Mattea Salviniho, francúzske Národné zhromaždenie vedené Marine Le Penovou, maďarský Fidesz pod vedením Viktora Orbána a pod., zaznamenali výrazné volebné úspechy, čím demonštrovali rastúcu podporu pre politické sily, ktoré odmietajú ďalšiu centralizáciu moci v Bruseli a uprednostňujú národnú suverenitu. Tento trend nebol a nie je náhodným javom, ale je výsledkom dlhodobého rozčarovania voličov, ktorí sa cítili marginalizovaní napr. v dôsledku globalizácie či politiky EÚ.

Predstavitelia euroskeptických strán efektívne využili naratívy zamerané na ochranu národných záujmov pred vplyvom nadnárodných inštitúcií, čím získali podporu širokého spektra voličov – od tradičných konzervatívcov až po radikálnych nacionalistov. Vzostup týchto strán teda nepredstavuje len krátkodobý výkyv, ale signalizuje zásadnú zmenu v politickej situácii Európy, ktorá vyvoláva otázky o budúcnosti európskej integrácie a stabilite demokratických systémov v členských štátoch. V konečnom dôsledku na tieto trendy už dlhodobo upozorňujú autori ako S. Hutter, H. Kriesi a E. Grande (2016), C. E. de Vries (2018), M. Goodwin a R. Eatwell (2018) a ďalší. Predovšetkým Catherine E. de Vries vo svojej knihe *Euroscepticism and the Future of European Integration* (2018) poukazuje, že uvedené fenomény nie sú len prejavom nespokojnosti s európskymi inštitúciami, ale aj dôsledkom hlbších sociálno-ekonomických problémov (nerovnosť, pocit marginalizácie a pod.). Rôzne euroskeptické strany tak dokážu efektívne využívať tieto naratívy na mobilizáciu voličov, čím výrazne ovplyvňujú volebné výsledky v členských krajinách EÚ.

Rastúce ekonomické a sociálne nerovnosti vytvárali v mnohých regiónoch EÚ priaznivé podmienky pre vzostup populistických a euroskeptických síl. Tieto nerovnosti boli dôsledkom dlhodobých procesov globalizácie a hospodárskych reforiem, ktoré síce viedli k značným ekonomickým ziskom v niektorých častiach EÚ, ale zároveň prehĺbili rozdiely medzi regiónmi a sociálnymi skupinami. Kým v hospodársky rozvinutých oblastiach sa tieto procesy prejavili skôr pozitívne, v menej rozvinutých regiónoch, alebo v oblastiach zasiahnutých deindustrializáciou, spôsobili stratu pracovných miest, pokles životnej úrovne a pocit ekonomickej neistoty, čo malo zásadný vplyv na politické správanie voličov. Vo svojej práci *The Globalization*

Paradox: Democracy and the Future of the World Economy (2011) na tento fenomén poukazuje D. Rodrik, ktorý argumentuje, že globalizácia, hoci priniesla celosvetový ekonomický rast, súčasne vytvorila víťazov a porazených. V európskom kontexte sa tieto disparity prejavili najmä v podobe regionálnych nerovností. Dynamicky sa rozvíjajúce metropolitné oblasti profitovali z integrácie do globálnych trhov, zatiaľ čo menej rozvinuté regióny čelili rôznym ekonomickým výzvam. Predovšetkým zánik tradičných priemyselných odvetví a presun výroby do krajín s nižšími nákladmi na pracovnú silu spôsobili hospodársky útlm v dotknutých oblastiach. Tieto štrukturálne zmeny mali preto nielen ekonomické, ale aj významné sociálne dôsledky.

Práca T. Pikettyho (2015) upozorňuje na to, že rastúce nerovnosti sú často spojené s nárastom sociálneho napätia a politickej polarizácie. Pikettyho analýza ukazuje, že pokiaľ nerovnosti nie sú riešené prostredníctvom redistribučných opatrení a verejných politík, vedú k pocitom frustácie a odcudzenia medzi širokými vrstvami obyvateľstva. Tieto pocity sa následne prejavujú v podpore populistických hnutí, ktoré sľubujú ochranu pred ďalším prehlbovaním nerovností a obnovenie sociálnej spravodlivosti. V kontexte volieb do Európskeho parlamentu v roku 2019 sa práve tieto dynamiky prejavili naplno. Menej rozvinuté regióny, ktoré pocítili negatívne dôsledky globalizácie, sa stali baštami populistických a euroskeptických síl. Ekonomické ťažkosti a nespokojnosť s neoliberálnymi hospodárskymi politikami, ktoré preferovali voľný trh na úkor sociálnej ochrany, boli kľúčovými faktormi vedúcimi k nárastu euroskepticizmu. S. Wren-Lewis (2018) zdôrazňuje, že populistické strany dokázali efektívne mobilizovať voličov tým, že ponúkli jednoduché riešenia na zložité problémy, často obviňujúc EÚ a globalizačné elity z ekonomických ťažkostí, ktoré pociťovali ich voliči. Na tento trend rovnako poukazuje J. Hopkin (2020), ktorý vo svojej práci analyzuje, ako trhy orientované na liberálnu politiku prispeli k vzostupu antisystémových hnutí v Európe. Hopkin tvrdí, že hospodárske reformy, ktoré oslabili sociálny štát a liberalizovali trh práce, prehĺbili rozdiely medzi bohatými a chudobnými, čo vytvorilo úrodnú pôdu pre populistické naratívy. Vo voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2019 sa tento trend prejavil vo zvýšenej podpore pre strany, ktoré sľubovali návrat k národným ekonomickým politikám a odmietnutie ďalšej liberalizácie trhu.

Z uvedeného vyplýva, že voľby do Európskeho parlamentu v roku 2019 boli okrem iného výrazne ovplyvnené rastúcimi ekonomickými a sociálnymi nerovnosťami, ktoré vznikli v dôsledku globalizácie a neoliberálnych hospodárskych politík. Je možné sa domnievať, že tieto faktory výrazne prispeli k nárastu podpory pre populistické a euroskeptické strany, ktoré dokázali efektívne využiť nespokojnosť voličov a ponúknuť alternatívu, ktorá sľubovala ochranu pred ďalšou marginalizáciou a posilnenie národnej suverenity. Výsledky týchto volieb preto odrážajú hlbšie štrukturálne problémy, ktoré zrejme budú aj naďalej formovať politickú dynamiku v Európe.

Za ďalšie kľúčové témy, ktoré zásadne ovplyvnili voľby do Európskeho parlamentu v roku 2019, možno označiť migráciu (najmä s prívlastkom nelegálna) a bezpečnostné otázky spojené so sériou teroristických útokov vo viacerých európskych krajinách. Migračná kríza, ktorá naplno prepukla v roku 2015 a priniesla do krajín EÚ viac ako milión nelegálnych migrantov v priebehu jedného roka (Frontex 2016), a následné teroristické útoky v rôznych európskych mestách dramaticky zmenili politickú debatu v EÚ a jej členských štátoch. Hoci počty nelegálnych migrantov začali po roku 2015 a 2016 klesať (Frontex 2020), tieto udalosti polarizovali verejnú mienku a taktiež prispeli k vzostupu politických strán, ktoré sľubovali prísnejšiu kontrolu hraníc

a ochranu národnej identity pred údajnými hrozbami spojenými s prisťahovalectvom a islamom. Predovšetkým migračná kríza v roku 2015 slúžila ako katalyzátor pre vzostup radikálnej pravice v Európe. Otázka migrácie, spolu s obavami z terorizmu, vytvorila ideálne podmienky pre politické strany, ktoré sa orientujú na nacionalistickú a protimigračnú rétoriku. Radikálna pravica dokázala efektívne využívať tieto témy na mobilizáciu voličov tým, že ponúkala jednoduché riešenia na zložité problémy (integrácia prisťahovalcov, ochrana kultúrnej identity a pod.) (Mudde 2019).

Okrem zmienených faktorov ovplyvňovalo politické nálady naprieč krajinami EÚ aj rozhodnutie Spojeného kráľovstva opustiť EÚ. Tzv. brexit sa stal jedným z najvýznamnejších politických procesov v modernej histórii Európy a mal zásadný vplyv na voľby do Európskeho parlamentu v roku 2019. Tento proces nielenže otriasol politickým poriadkom vo Veľkej Británii, ale tiež výrazne ovplyvnil politickú dynamiku v celej EÚ. Voľby v roku 2019 sa tak odohrávali v tieni brexitu, čo výrazne prispelo k polarizácii verejnej mienky. Rozhodnutie Spojeného kráľovstva odísť z EÚ dodalo odvahu mnohým euroskeptickým hnutiam v ostatných členských štátoch, ktoré začali intenzívnejšie kritizovať európsku integráciu a požadovať viac národnej suverenity. Voľby do Európskeho parlamentu v roku 2019 odrážali tento trend, keďže mnohé populistické strany využili brexit ako dôkaz toho, že opustenie EÚ je reálnou a uskutočniteľnou možnosťou. Brexit tiež výrazne ovplyvnil verejnú debatu o budúcnosti EÚ a otvoril otázky o zmysle a smerovaní európskej integrácie, čo viedlo k hlbkej reflexii nielen vo Veľkej Británii, ale aj v ostatných členských štátoch. A. Glencross (2016) poukazuje na to, že brexit vyvolal vlnu pochybností o stabilite a budúcnosti EÚ, čo viedlo k nárastu podpory pre strany, ktoré požadovali reformu alebo dokonca demontáž európskeho projektu. Vo voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2019 sa tieto pochybnosti odrazili v podobe zvýšenej viditeľnosti euroskeptických strán, ktoré sľubovali voličom väčšiu kontrolu nad národnou politikou a odmietnutie centralizácie moci v Bruseli. Na druhej strane, dôležitým aspektom bol aj vplyv brexitu na mobilizáciu proeurópskych síl. Brexit sa stal varovaním pre mnohých proeurópskych voličov a politikov, čo viedlo k mobilizácii za zachovanie a posilnenie európskej integrácie. Tento efekt bol zreteľný najmä v západnej Európe, kde sa proeurópske strany, ako napr. liberáli a zelení, dokázali zjednotiť a presadiť ako alternatíva k euroskepticizmu, čo sa prejavilo v náraste mobilizácie ich voličov (de Vries 2018, s. 153 – 180). Brexit preto zohral dôležitú úlohu vo formovaní politického prostredia pred voľbami do Európskeho parlamentu v roku 2019. Na jednej strane posilnil euroskeptické a populistické sily, na strane druhej zároveň mobilizoval proeurópskych voličov, čo v konečnom dôsledku prispelo k polarizácii politickej scény.

Pre obdobie pred voľbami v roku 2019 bol príznačný výrazný nárast podpory aj pre zelené politické strany, čím sa environmentálna politika dostala do popredia politického diskurzu v niektorých častiach EÚ. Tento posun bol obzvlášť výrazný v západnej a severnej Európe, kde dlhodobé environmentálne hnutia a silná verejná diskusia o klimatickej zmene prispeli k rastu preferencií strán orientovaných na udržateľnosť. Najvýraznejší volebný úspech dosiahli zelené strany v Nemecku (GRÜNE 20,50 %), Francúzsku (EELV 13,47 %), Holandsku (PvdA 19,01 %) a Škandinávii (Európsky parlament 2024), kde sa environmentálna agenda stala jednou z kľúčových priorít voličov. Naopak, v krajinách strednej a východnej Európy boli hlavnými volebnými témami ekonomická stabilita, migrácia a geopolitická situácia, pričom environ-

mentálne otázky mali sekundárny význam. Hoci environmentálna politika bola v rámci EÚ etablovaná už pred voľbami v roku 2019, jej význam v tomto volebnom cykle výrazne vzrástol. Kým od prijatia Jednotného európskeho aktu v roku 1986 bola súčasťou hlavného politického smerovania EÚ a od začiatku 21. storočia ju do svojich programov začlenili aj veľké európske politické frakcie ako Európska ľudová strana (EPP) či Progresívna aliancia socialistov a demokratov (S&D), voľby v roku 2019 znamenali zásadný posun v jej vnímaní verejnosťou. Silné protestné hnutia, ako napríklad Fridays for Future, a zvýšený mediálny záujem o klimatickú krízu mobilizovali široké spektrum voličov, najmä mladých a mestských, čím sa environmentálna agenda stala centrálnym bodom predvolebných diskusií. Tento posun neznamenal, že environmentálne politiky boli výlučným programom zelených strán – práve naopak, ich rastúci vplyv podnietil aj mainstreamové politické strany k zosilneniu dôrazu na ekologické témy. Von der Leyenovej Komisia následne prijala Európsky zelený dohovor (Green Deal), čo je dôkazom, že environmentálna politika sa stala integrálnou súčasťou strategického smerovania EÚ. Volebný úspech zelených strán v roku 2019 však poukazuje na fakt, že mnohí voliči vnímali tradičné strany ako nedostatočne efektívne v riešení klimatických výziev a hľadali alternatívy, ktoré ponúkali radikálnejšie a konzistentnejšie riešenia v oblasti udržateľnosti.

Tabuľka č. 1: Európsky parlament 2019 – 2024¹

Politické skupiny v Európskom parlamente	Počet kresiel	% všetkých kresiel
EL'S (EPP) – Poslanecký klub Európskej ľudovej strany	179	25,39 %
S&D – Skupina progresívnej aliancie socialistov a demokratov v EP	138	19,57 %
Renew Europe – Skupina Renew Europe	98	13,90 %
Zelení/ESA – Skupina zelených/Európska slobodná aliancia	70	9,92 %
EKR – Európski konzervatívci a reformisti	69	9,78 %
ID – Skupina Identita a demokracia	49	6,95 %
The Left – Skupina ľavice v EP - GUE/NGL	37	5,24 %
NI – Nezaradení poslanci	63	8,93 %

Zdroj: Európsky parlament (2024)

¹ Počet poslancov Európskeho parlamentu sa zmenil zo 751 na 705 po odchode Spojeného kráľovstva z Európskej únie, ktorý nadobudol účinnosť 31. januára 2020. Po brexite bolo z pôvodných 73 britských kresiel 27 prerozdelených medzi ostatné členské štáty, zatiaľ čo zvyšných 46 kresiel zostalo neobsadených, čím sa počet poslancov znížil na 705. Ku koncu volebného obdobia bol však z dôvodu neobsadenia niektorých miest počet poslancov 703.

Voľby do Európskeho parlamentu v roku 2024

Voľby do Európskeho parlamentu v roku 2024 sa uskutočnili v mimoriadne turbulentnom období, ktoré bolo ovplyvnené niekoľkými zásadnými globálnymi a európskymi udalosťami. Medzi najvýznamnejšie faktory, ktoré ovplyvnili tieto voľby, možno bezpochyby zaradiť pandémiu COVID-19, vojenský konflikt na Ukrajine a s ním spojenú energetickú krízu, ako aj prehlbujúce sa sociálne a ekonomické nerovnosti v rámci EÚ. Voľby do Európskeho parlamentu v roku 2024 tak neboli len o výbere politických zástupcov, ale aj o určení trajektórie, ktorou sa EÚ vydá v reakcii na pretrvávajúce a nové výzvy. Analyzovanie týchto volieb preto poskytuje hlbší pohľad na to, ako sa menia politické priority a hodnoty európskych občanov v čase kríz a ako tieto zmeny formujú budúcnosť európskeho projektu.

Pandémia COVID-19, ktorá zasiahla svet a Európu začiatkom roka 2020, priniesla bezprecedentné výzvy tak v oblasti verejného zdravia, ako aj v politickej a spoločenskej sfére. Reakcia na pandémiu zo strany národných vlád a európskych inštitúcií sa stali kľúčovými faktormi, ktoré formovali volebnú atmosféru a nastolili nové priority v politickom diskurze. Jedným z najdôležitejších aspektov volieb bola najmä otázka dôvery v národné i európske inštitúcie. Pandémia sa stala akousi skúškou schopnosti vlád a európskych inštitúcií efektívne riešiť krízové situácie. Tento aspekt sa stal kľúčovým v kontexte volieb, keďže voliči mohli hodnotiť kandidujúce strany a politikov aj na základe ich postojov a opatrení prijatých počas pandémie. V krajinách, kde vlády a verejné inštitúcie preukázali schopnosť rýchlo a efektívne zvládnuť zdravotnú krízu, vrátane implementácie rozsiahlych programov očkovania a ekonomických stimulov, dochádzalo skôr k stabilizácii dôvery občanov vo vládu a v politické strany, ktoré podporovali tieto opatrenia. Napríklad v Dánsku, kde boli zavedené relatívne účinné zdravotné a ekonomické politiky, sa podpora pre tradičné politické strany dramaticky neznižovala, čo sa prejavilo aj vo výsledkoch volieb do Európskeho parlamentu (Európsky parlament 2024). Naopak, v krajinách, kde sa vlády a inštitúcie ukázali byť skôr neefektívne alebo nespoľahlivé v riadení pandémie, došlo k nárastu nedôvery a politického znechutenia. V Taliansku a v istom kontexte aj vo Francúzsku či Nemecku, kde protipandemické opatrenia čelili výraznej kritike pre ich nesúlady a pomalosť, došlo k významnému posunu v politickej podpore pre jednotlivé strany. Voliči sa pri mnohých témach odklonili od tradičných politických strán a namiesto toho podporili politické strany, ktoré kritizovali EÚ za nedostatok solidarity a pomoci počas pandémie. Tieto strany úspešne mobilizovali nespokojnosť občanov, čo viedlo k posilneniu ich pozícií v Európskom parlamente (Európsky parlament 2024).

Pandémia tiež viedla k intenzívnejšiemu skúmaniu úlohy EÚ ako nadnárodnej inštitúcie pri riešení krízových situácií. V mnohom odhalila nedostatky v koordinačných mechanizmoch EÚ a upozornila na potrebu väčšej integrácie v oblasti verejného zdravia a krízového riadenia. Aj preto strany, ktoré presadzovali posilnenie právomocí EÚ v oblasti zdravotnej politiky a krízového riadenia, dokázali efektívne mobilizovať svojich voličov a získať čiastočný nárast svojej podpory. Podobný efekt mali aj tzv. lockdowny, ktoré v krátkodobom horizonte viedli k zvýšeniu dôvery v demokratické inštitúcie a podporu pre vlády, ktoré prijali prísne opatrenia na zvládnutie pandémie (Bol et al. 2020, s. 497 – 505). Ako sa však ukázalo aj neskôr, táto dôvera bola často polarizovaná, pričom rozdiely v politickej orientácii a hodnotách viedli k odlišným reakciám

na vládne opatrenia. Polarizácia na jednej strane viedla k posilneniu podpory u stúpcov vládnych strán, zatiaľ čo kritici vládnej politiky svoju nedôveru ešte viac prehĺbili. Tento efekt prekonal tradičné faktory politickej dôvery, ako sú ekonomická výkonnosť, sociálna politika a pod., pričom hlavným hnacím motorom bola emocionálna reakcia na krízu (Schraff 2021, s. 1007 – 1017).

Vojnový konflikt na Ukrajine, ktorý vypukol v roku 2022, sa stal taktiež jedným z hlavných faktorov formujúcich politické diskusie a rozhodnutia voličov počas týchto volieb. Uvedený konflikt nielenže vyvolal humanitárnu a bezpečnostnú krízu, ale aj prehĺbil rozdiely medzi členskými štátmi EÚ v otázkach zahraničnej politiky, energetickej bezpečnosti a vzťahov s Ruskou federáciou. Do veľkej miery taktiež ovplyvnil charakter politickej diskusie. Viaceré východoeurópske členské štáty, predovšetkým tie, ktoré sa nachádzajú v bezprostrednej blízkosti konfliktu, prejavili silnú podporu pre strany, ktoré presadzovali tvrdší postoj voči Ruskej federácii a volali po posilnení vojenskej spolupráce s NATO. Hoci takéto voličské správanie v súvislosti s vojnovými konfliktmi bolo možné pozorovať už dávno pred vypuknutím vojny na Ukrajine (Stevens 2015, s. 477 – 489), po roku 2022 tento konflikt mobilizoval voličov najmä v krajinách ako Poľsko, Litva a Estónsko. Hlavne v týchto krajinách občania vnímali vojenskú hrozbu ako bezprostrednú realitu. Podpora pre strany, ktoré sa zasadzovali za zvýšenie obranných výdavkov a sankcie voči Ruskej federácii, sa v týchto krajinách výrazne zvýšila.

V západnej Európe bola situácia o niečo komplikovanejšia. Kým v niektorých krajinách, ako napr. vo Francúzsku a Nemecku, došlo k nárastu podpory pre strany, ktoré presadzovali diplomatické riešenie konfliktu a vyzývali na obnovenie dialógu s Ruskou federáciou², v iných krajinách rástla podpora pre politické hnutia požadujúce energetickú nezávislosť od Ruska a prechod na obnoviteľné zdroje energie. Kým tzv. proeurópske strany zdôrazňovali potrebu jednotnej európskej reakcie na krízu, euroskeptické a nacionalistické strany využili konflikt na posilnenie argumentov o nutnosti ochrany národných záujmov a obmedzení právomocí EÚ. Táto polarizácia bola obzvlášť výrazná v krajinách strednej a východnej Európy, kde sa debaty o národnej suverenite a európskej solidarite stali kľúčovými témami predvolebných kampaní. Konflikt na Ukrajine teda prehĺbil už existujúce napätie medzi proeurópskymi stranami a stranami, ktoré uprednostňujú národný záujem, prípadne sú úplne skeptické k riešeniam na nadnárodnej úrovni.

Fragmentáciu a polarizáciu politickej scény v EÚ výrazne prehĺbila po vypuknutí vojny na Ukrajine aj vzniknutá energetická kríza. Tá bola silným impulzom pre politickú agendu zameranú na podporu investícií do obnoviteľných zdrojov a na zlepšenie energetickej efektívnosti. Na druhej strane však politické strany, orientované na ochranu národných ekonomík a krátkodobej energetickej bezpečnosti, presadzovali dočasný návrat či posilnenie tradičných zdrojov energie. Argumentácia bola postavená hlavne na nevyhnutnosti preklenutia obdobia krízy a na zabezpečení dostupnosti a cenovej stability energií pre priemysel a domácnosti. Predovšetkým v krajinách strednej a východnej Európy, ktoré sú vo väčšej miere závislé od fosílnych palív, sa tento prístup stretol s pozitívnym ohlasom medzi veľkou skupinou voličov. Európska komisia (2024) si už pred konfliktom na Ukrajine stanovila ambiciózne ciele v oblasti zníženia emisií skleníkových plynov a prechodu na zelenú ekonomiku v rámci Európskeho ekologického dohov-

² V krajinách strednej a východnej Európy bol takýto postoj prezentovaný prevažne v Maďarsku a na Slovensku.

oru (European Green Deal). Energetická kríza a rastúce ceny energií však viedli k prehodnoteniu tempa a spôsobu dosiahnutia týchto cieľov. Politické debaty sa preto zamerali na otázku, či by sa mala udržateľnosť obetovať v prospech krátkodobej energetickej bezpečnosti, alebo či by kríza mala byť príležitosťou na ešte rýchlejšiu dekarbonizáciu európskeho hospodárstva.

Kombinácia pandemickej, geopolitickej, bezpečnostnej a energetickej krízy vytvorila v Európe novú politickú realitu. Tieto krízy nielenže zvýšili dôraz na otázky národnej suverenity, ale tiež prehĺbili rozdelenie medzi členskými štátmi v oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Výsledky týchto volieb do Európskeho parlamentu preto naznačujú, že budúce smerovanie EÚ v uvedených oblastiach bude závisieť od toho, či sa politickým lídrom podarí nájsť rovnováhu v polarizovanej spoločnosti a medzi skupinami, ktoré zastupujú protichodné požiadavky voličských skupín.

Tabuľka č. 2: Európsky parlament 2024 – 2029

Politické skupiny v Európskom parlamente	Počet kresiel	% všetkých kresiel
ELŠ (EPP) – Poslanecký klub Európskej ľudovej strany	188	26,11 %
S&D – Skupina progresívnej aliancie socialistov a demokratov v EP	136	18,89 %
PfE – Patriots for Europe	84	11,67 %
EKR – Európski konzervatívci a reformisti	78	10,83 %
Renew Europe – Skupina Renew Europe	77	10,69 %
Zelení/ESA – Skupina zelených/Európska slobodná aliancia	53	7,36 %
The Left – Skupina ľavice v EP - GUE/NGL	46	6,39 %
ESN – Europe of Sovereign Nations	25	3,47 %
NI – Nezaradení poslanci	33	4,58 %

Zdroj: Európsky parlament (2024)

Komparácia volieb do Európskeho parlamentu v rokoch 2019 a 2024

Voľby do Európskeho parlamentu v rokoch 2019 a 2024 prebiehali v odlišných politických, spoločenských a ekonomických kontextoch, čo zásadne ovplyvnilo voličské správanie a politické výsledky. Obe volebné obdobia boli charakterizované polarizáciou a fragmentáciou politického spektra. Rast podpory pre euroskeptické strany bol prítomný v oboch volebných obdobiach, hoci motivácie voličov sa v určitých aspektoch zmenili. V roku 2019 euroskepticizmus vyplýval z nespokojnosti s politikami EÚ, ktoré podľa voličov nedokázali riešiť ich ekonomické problémy. V roku 2024 sa euroskeptická rétorika sústredila predovšetkým na otázky národ-

nej suverenity a ochrany pred nadnárodnými riešeniami, pričom vojnový konflikt a pandémie len posilnili argumenty proti centralizácii moci v Bruseli. To sa odzrkadlilo v náraste podpory rôznych euroskeptických politických strán. Národné zhromaždenie (RN) vo Francúzsku zaznamenalo v eurovoľbách nárast z 23,34 % v roku 2019 na 31,37 % v roku 2024, AfD v Nemecku z 11 % na 15,9 a Fratelli d’Italia v Taliansku zo 6,44 % na 28,75 % (Európsky parlament 2024).

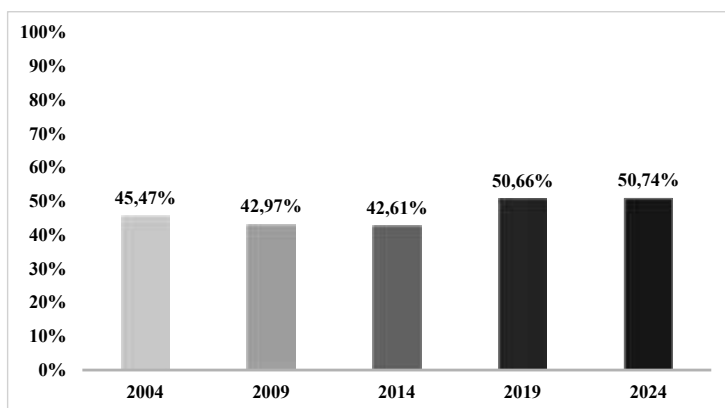
Hlavné rozdiely spočívali predovšetkým v témach, ktoré dominovali politickej diskusii. V roku 2019 to bola najmä migrácia, bezpečnostná situácia súvisiaca s teroristickými útokmi, dopady brexitu a klimatická agenda. V roku 2024 to boli dôsledky pandémie a globálnych kríz, vojna a energetická bezpečnosť. Voľby do Európskeho parlamentu v rokoch 2019 a 2024 preto ukázali, ako sa menia politické priority a preferencie voličov v reakcii na globálne výzvy (pozri tabuľku č. 3).

Tabuľka č. 3: Komparácia tém predvolebných kampaní vo voľbách do Európskeho parlamentu v rokoch 2019 a 2024

Téma	Rok 2019	Rok 2014
Bezpečnosť	Migrácia, terorizmus	Vojna na Ukrajine, NATO, obrana EÚ
Ekonomika	Sociálna politika, reforma eurozóny	Inflácia, energetická kríza
Klimatická agenda	Dominantná téma	Polarizovaná téma, tlak na pragmatizmus
Migrácia	Migračná kríza v roku 2015, dôsledky migrácie	Nová vlna migrácie, reforma, pracovná mobilita
Európska integrácia	Brexit, jednota EÚ	Reformy, rozšírenie EÚ

Zdroj: vlastné spracovanie

Z hľadiska volebnej účasti sa voľby do Európskeho parlamentu dlhodobo vyznačujú pomerne stabilnou volebnou účasťou, pričom táto účasť sa medzi jednotlivými volebnými obdobiami mení len mierne. Napriek významným udalostiam posledných rokov nedošlo k dramatickému zvýšeniu či zníženiu účasti voličov. Hoci vo voľbách v roku 2024 bola mierne vyššia účasť v porovnaní s predchádzajúcimi voľbami, nedosiahla významnú zmenu v celkovom správaní voličov. Volebná účasť do Európskeho parlamentu sa tradične pohybuje v nižších hodnotách v porovnaní s národnými voľbami, čo je výsledkom takzvaného fenoménu druhoradých volieb. Tento fenomén znamená, že voliči, najmä menších politických strán, často považujú voľby do Európskeho parlamentu za menej významné než voľby do národných parlamentov, čo vedie k nižšej miere mobilizácie voličov (Bartels 2023). Štúdium politického správania nám ukazuje, že hoci sociálno-ekonomické problémy a geopolitické krízy môžu dočasne zvýšiť politickú angažovanosť, uvedené faktory nevedli v posledných desaťročiach k zásadnému nárastu volebnej účasti vo voľbách do Európskeho parlamentu (viď graf č. 1).

Graf č. 1: Volebná účasť v EÚ vo voľbách do EP v rokoch 2004 – 2024

Zdroj: Európsky parlament (2024)

Hoci roky 2019 a 2024 priniesli mierne zvýšenie účasti, čo možno vysvetliť zvýšeným záujmom o dôležité otázky súvisiace s bezpečnostnou situáciou v Európe a pod., tento nárast stále nezmenil dlhodobý trend nízkej angažovanosti vo voľbách do Európskeho parlamentu. Pre zabezpečenie vyššej účasti voličov je preto potrebné venovať väčšiu pozornosť vzdelávaniu verejnosti o dôležitosti európskych inštitúcií a ich vplyve na každodenný život občanov členských štátov EÚ.

Strany Európskej ľudovej strany (EPP), Progresívnej aliancie socialistov a demokratov (S&D) a liberálnej frakcie Renew Europe (predtým ALDE) si v sledovaných obdobiach, napriek nárastu podpory pre euroskeptické sily, udržali väčšinu v Európskom parlamente. Tento jav možno vysvetliť kombináciou viacerých faktorov, ktoré prispeli k ich relatívnej stabilite.

Po prvé – historická ukotvenosť a inštitucionálna prevaha. EPP, S&D a Renew Europe predstavujú tradičné mocenské piliere európskej politiky a od vzniku priamych volieb do Európskeho parlamentu (1979) sú dominantnými hráčmi v rozhodovacích procesoch EÚ. Ich široká voličská základňa a silná prítomnosť na národnej úrovni znamenajú, že napriek výkyvom v preferenciách dokážu dlhodobo mobilizovať stabilné voličské skupiny. Konzervatívno-kresťanskodemokratická frakcia má dlhodobo rozvinuté politické štruktúry v členských štátoch, pričom v mnohých krajinách je súčasťou vládnej koalície. To jej umožňuje čerpať podporu zo širokého stredopravého elektorátu. Sociálni demokrati majú pevnú základňu medzi odbormi, verejným sektorom a voličmi s dôrazom na sociálnu spravodlivosť. Aj napriek určitým stratám sú stále kľúčovým hráčom pri presadzovaní sociálnej politiky v EÚ. Liberáli profitujú z podpory proeurópsky orientovaných voličov, mestských voličov a podnikateľského sektora, pričom ich flexibilná politika im umožňuje prispôbovať sa aktuálnym politickým trendom.

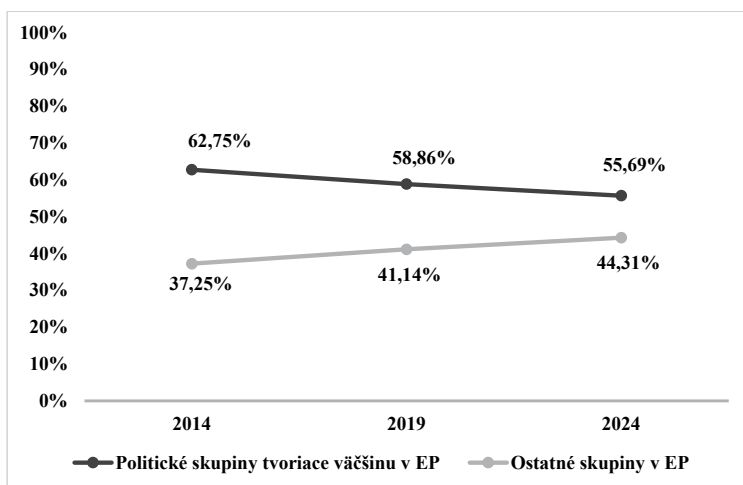
Po druhé – schopnosť absorbovať nové politické trendy. Proeurópske politické strany predovšetkým v kampani roku 2024 efektívne reagovali na nové výzvy a prispôbili svoju rétoriku aktuálnym spoločenským trendom. V oblasti bezpečnostnej politiky a vojny na Ukra-

jine sa strany hlásiace sa k EPP a S&D profilovali ako garanti stability a podpory Ukrajiny, čím si udržali dôveru voličov znepokojených geopolitickou nestabilitou. V kontexte energetickej krízy a implementácie Európskeho zeleného dohovoru, napriek výraznej kritike zo strany konzervatívnych a euroskeptických voličov, spolu s Renew Europe presadili pragmatický prístup, ktorý zosúladil ekologické ciele s ekonomickou udržateľnosťou. V otázke migrácie a reformy azylového systému, reagujúc na rastúci tlak v súvislosti s nelegálnou migráciou, presadzovali politiku efektívnej kontroly hraníc a návrh spoločného azylového mechanizmu, čím oslabili argumenty krajnej pravice.

Po tretie – slabá koordinácia euroskeptických a krajne pravicových síl. Aj keď nárast euroskepticizmu a populizmu bol za posledné roky výrazný, euroskeptické a pravicovo-populistické strany nedokázali ani pred voľbami v roku 2024, ani bezprostredne po nich vytvoriť jednotný a trvalo funkčný blok. Frakcia Identita a demokracia (ID) sa po voľbách 2024 de facto rozpadla. Ako súčasť nového politického preusporiadania vznikla frakcia Patrioti pre Európu (PfE), ktorú iniciovali politické subjekty ako Fidesz či ANO, pôvodne pôsobiace v iných frakciách. Tento vývoj tak predstavuje dôkaz pretrvávajúcej fragmentácie a ideologickej nejednotnosti euroskeptickej pravice (napr. v postoji k vojne na Ukrajine, ekonomickej politike či integrácii EÚ). Aj preto je možné domnievať sa, že časť voličov nespokojných so súčasnou podobou EÚ naďalej uprednostňuje reformu zvnútra pred radikálnymi alternatívami. Mnohí z nich sa zároveň obávali prudkých zmien a priklonili sa k stranám reprezentujúcim frakcie ako EPP a S&D, ktoré ponúkali väčšiu mieru politickej continuity a inštitucionálnej stability.

Po štvrté – mobilizácia a účasť voličov. Hoci sa predpokladalo, že nárast podpory pre pravicových populistov a euroskeptikov povedie k vyššej účasti ich voličov, nakoniec sa ukázalo, že mobilizácia proeurópskych voličov bola rovnako efektívna. Volebné výsledky v roku 2019 a 2024 teda ukázali, že napriek nárastu euroskeptických a krajne pravicových síl si tradičné proeurópske frakcie dokázali udržať väčšinu v Európskom parlamente (pozri graf č. 2).

Aj keď euroskeptické a pravicovo-populistické frakcie posilnili svoj vplyv, ich fragmentácia a vnútorné rozpory im zabránili k výraznejšiemu ohrozeniu hegemonie EPP, S&D a Renew Europe. Výsledky volieb do Európskeho parlamentu 2024 tak ukazujú pokračovanie trendu, kde síce existuje tlak na reformu EÚ, no hlavnú kontrolu nad rozhodovacím procesom si naďalej udržiavajú proeurópske politické frakcie. EPP, S&D a Renew Europe využili svoju inštitucionálnu stabilitu, flexibilitu v prispôbovaní tém a efektivitu volebných stratégií na neutralizáciu vplyvu radikálnych síl. Voľby v roku 2024 však naznačujú prehľbujúcu sa politickú fragmentáciu, čo môže viesť k zložitejším koalíčným rokovaniam a k potrebe hľadať širšie kompromisy v rámci legislatívnych procesov EÚ. Zatiaľ čo v roku 2019 dominovali otázky migrácie, klimateckej politiky, brexitu a sociálnej spravodlivosti, v roku 2024 sa pozornosť presunula na bezpečnostnú politiku, vojnu na Ukrajine a energetickú bezpečnosť. Tieto zmeny odrážajú širšie geopolitické a ekonomické výzvy, ktorým Európska únia čelí a ktoré budú zrejme formovať jej ďalší vývoj.

Graf č. 2: Politický vývoj v Európskom parlamente v rokoch 2014 – 2024³

Zdroj: Európsky parlament (2024)

Záver

Komparácia uvedených aspektov volieb do Európskeho parlamentu v rokoch 2019 a 2024 ukazuje, že napriek výrazným spoločenským a politickým zmenám v rámci Európskej únie zostávajú hlavné mocenské štruktúry v Európskom parlamente do veľkej miery stabilné. Zatiaľ čo voľby v roku 2019 boli ovplyvnené klimatickým aktivizmom, migračnou krízou a diskusiami o budúcnosti európskej integrácie po brexite, v roku 2024 sa politická agenda posunula smerom k otázkam bezpečnosti, energetickej nezávislosti a ekonomickej stability.

Tradičné proeurópske frakcie (EPP, S&D a Renew Europe) si dokázali udržať väčšinu napriek narastajúcemu vplyvu euroskeptických a krajne pravicových strán. Ich stabilitu možno vysvetliť jednak schopnosťou absorbovať nové politické trendy, jednak fragmentáciou opozičných síl, ktoré nedokázali vytvoriť jednotnú alternatívu k prointegračnému modelu EÚ. Voľby v roku 2024 tak neznamenalí zásadnú systémovú zmenu, ale skôr posun v prioritách a stratégiách hlavných politických aktérov.

Výsledky analýzy naznačujú, že aj keď politická súťaž v EÚ podlieha dynamickým zmenám, tradičné frakcie disponujú zatiaľ dostatočne flexibilnými mechanizmami na udržanie svojej pozície v rámci inštitucionálnej štruktúry EÚ. Schopnosť adaptovať sa na nové výzvy a zároveň

³ Graf zahŕňa v roku 2014 do koalície (väčšiny) aj politickú skupinu Alliance of Liberals and Democrats for Europe (ALDE), ktorá síce netvorila väčšinu ani pevne definovanú koalíciu v Európskom parlamente, ale so svojimi centristickými a proeurópskymi postojmi sa často zapájala do ad hoc koalícií s týmito väčšími frakciami, podporujúc politiky zamerané na ďalšiu integráciu EÚ, hospodársku liberalizáciu a ochranu občianskych práv. V niektorých otázkach, najmä tých, kde sa stretávali záujmy liberálov s postojmi S&D a EPP, bola ALDE kľúčovým partnerom pre dosiahnutie konsenzu. V súčasnosti túto skupinu nahradila skupina Renew Europe.

zachovať kontinuitu v rozhodovacom procese, predstavuje kľúčový faktor, ktorý aj v budúcnosti ovplyvní vývoj európskej politiky a zloženie Európskeho parlamentu. Akékoľvek predikcie o ďalších voľbách do Európskeho parlamentu budú preto do veľkej miery závisieť od vývoja globálnych a regionálnych faktorov, vrátane geopolitickej stability, hospodárskeho rastu a sociálnej kohézie v rámci jednotlivých členských štátov. V tejto súvislosti zostáva otvorenou otázkou, či sa v nasledujúcich volebných cykloch podarí euroskeptickým a populistickým frakciám prekročiť súčasné limity fragmentácie a vytvoriť efektívnejšiu alternatívu k proeurópskemu smerovaniu EÚ.

Literatúra

- BARTELS, Jan-Eric (2023). Are European Elections Second-Order Elections for Everyone (?) In *Swiss Political Science Review*, 29, 3, s. 290–309. DOI: <https://doi.org/10.1111/spsr.12559>.
- BOASSON, Elin Lerum – WETTESTAD, Jørgen (2016). *EU Climate Policy: Industry, Policy Interaction and External Environment*. New York: Routledge, 2016, 236 s.
- BOL, Damien et al. (2020). The effect of COVID-19 lockdowns on political support: Some good news for democracy (?) In *European Journal of Political Research*, 60, 2, s. 497–505. DOI: 10.1111/1475-6765.12401.
- DE VRIES, Catherine Eunice (2018). *Euroscepticism and the Future of European Integration*. Oxford: Oxford University Press, 2018, 270 s. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198793380.001.0001>.
- EATWELL, Roger – GOODWIN, Matthew (2018). *National Populism: The Revolt Against Liberal Democracy*. Londýn: Penguin Books, 2018, 368 s.
- EUROPEAN PARLIAMENT (2019). Post-election survey 2019: European Parliament Eurobarometer [online]. Dostupné na internete: <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2019/post-election-survey-2019-complete-results/report/en-post-election-survey-2019-report.pdf>.
- EURÓPSKA KOMISIA (2024). Európska zelená dohoda [online]. Dostupné na internete: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_sk.
- EURÓPSKY PARLAMENT (2024). Európsky parlament 2019 – 2024 [online]. Dostupné na internete: <https://results.elections.europa.eu/sk/vysledky-volieb/2019-2024/odchadzajuci-parlament/>.
- EURÓPSKY PARLAMENT (2024). Európsky parlament 2024 – 2029 [online]. Dostupné na internete: <https://results.elections.europa.eu/sk/vysledky-volieb/2024-2029/>.
- EURÓPSKY PARLAMENT (2024). Volebná účasť [online]. Dostupné na internete: <https://results.elections.europa.eu/sk/volebna-ucast/>.
- FRANKLIN, Mark N. (2004). *Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies since 1945*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, 320 s.
- FRONTEX (2016). Risk Analysis for 2016 [online]. Dostupné na internete: http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annula_Risk_Analysis_2016.pdf.
- FRONTEX (2020). 2019 in brief [online]. Dostupné na internete: https://frontex.europa.eu/assets/Publications/General/frontex_inbrief_website_002.pdf.
- GLENCROSS, Andrew (2016). *Why the UK Voted for Brexit. David Cameron's Great Miscalculation*. Londýn: Palgrave Pivot, 2016, 90 s.
- HAUTE, van Emilie (ed.) (2016). *Green Parties in Europe*. London: Routledge, 2016, 338 s.
- HIX, Simon – MARSH, Michael (2011). Second-Order Effects Plus Pan-European Political Swings: An Analysis of European Parliament Elections Across Time. In *Electoral Studies*, 30, 1, s. 4–15. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2010.09.017>.
- HOBOLT, Sara B. – SPOON, James J. (2012). Motivating the European Voter: Parties, Issues, and Campaigns in European Parliament Elections. In *European Journal of Political Research*, 51, 6, s. 701–727. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2012.02057.x>.

- HOPKIN, Jonathan (2020). *Anti-System Politics: The Crisis of Market Liberalism in Rich Democracies*. Oxford: Oxford University Press, 2020, 352 s. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780190699765.001.0001>.
- HUTTER, Swen – GRANDE, Edgar – KRIESI, Hanspeter (eds.) (2016). *Politicising Europe Integration and Mass Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, 360 s. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781316422991>.
- MUDDE, Cas (2019). *The Far Right Today*. Cambridge: Polity, 2019, 160 s.
- PIKETTY, Thomas (2015). *Kapitál v 21. storočí*. Bratislava: Ikar, 2015, 752 s.
- RODRIK, Dani (2011). *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*. New York: W. W. Norton, 2011, 368 s.
- SCHMITT, Hermann et al. (2020). It All Happens at Once: Understanding Electoral Behaviour in Second-Order Elections. In *Politics and Governance*, 8, 1, s. 6-18. DOI: <https://doi.org/10.17645/pag.v8i1.2576>.
- SCHRAFF, Dominik (2021). Political trust during the Covid-19 pandemic: Rally around the flag or lockdown effects (?) In *European Journal of Political Research*, 60, 4, s. 1007-1017. DOI: 10.1111/1475-6765.12425.
- STEVENS, Daniel (2015). War and Elections. In *International Studies Quarterly*, 59, 3, s. 477-489. DOI: <https://doi.org/10.1111/isqu.12159>.
- SZCZERBIAK, Aleks – TAGGART, Paul (2008). *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism*. Oxford: Oxford University Press, 2008, 400 s. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199233840.001.0001>.
- TAGGART, Paul (1998). A Touchstone of Dissent: Euroscepticism in Contemporary Western European Party Systems. In *European Journal of Political Research*, 33, 3, s. 363-388. DOI: <https://doi.org/10.1111/1475-6765.00387>.
- VAN DER BRUG, Wouter – DE VREESE, Claes H. (2016). Introduction: (Re)Assessing Second-Order Elections Theory. In *Politics and Governance*, 4, 1, s. 2-6. DOI: <https://doi.org/10.17645/pag.v4i1.551>.
- WREN-LEWIS, Simon (2018). *The Lies We Were Told: Politics, Economics, Austerity and Brexit*. Bristol: Bristol University Press, 2018, 320 s. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctv7h0v2h>.
- WURZEL, Rudiger – CONELLY, James – LIEFFERINK, Duncan (eds.) (2016). *The European Union in International Climate Change Politics. Still Taking a Lead?* London: Routledge, 2016, 336 s. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315627199>.